

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce
Marie Kratochvilová

Specifika chování u dětí s ADHD ve školní družině

„Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma (Specifika chování u dětí s ADHD ve školní družině) vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci, dne 10.7.2020

Poděkování

Mé poděkování patří panu Mgr. Martinovi Dominikovi Polínkovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 HYPERKINETICKÝ SYNDROM / ADHD	8
1.1 Vymezení pojmu ADHD	8
1.2 Základní symptomy ADHD	8
1.2.1 Porucha pozornosti	8
1.2.2 Hyperaktivita	9
1.2.3 Impulzivita	9
1.3 Diagnostická kritéria ADHD	10
1.3.1 Klasifikace podle MKN-10	10
1.3.2 Klasifikace podle DSM-V	12
1.4 Relaxační techniky	14
1.4.1 Relaxační techniky pro děti	14
1.4.2 Obecné zásady pro nácvik relaxačních technik	15
2 VÝVOJ DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	16
3 ŠKOLNÍ DRUŽINA	19
3.1 Význam školní družiny	19
3.1.1 Zájmové vzdělávání	19
3.1.2 Volný čas	20
3.2 Podmínky činnosti školní družiny	20
3.2.1 Prostory a vybavení školní družiny	20
3.2.2 Vychovatelka ve školní družině	21
3.3 Činnosti ve školní družině	22
PRAKTICKÁ ČÁST	23
4 CÍLE A METODY VÝZKUMU	24
4.1 Cíle výzkumu	24
4.2 Metody výzkumu	24
5 VÝZKUMNÝ SOUBOR	25
6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DLE PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ	27
6.1 Případová studie č.1	27
6.1.1 Vlastní případová studie	27
6.1.2 Pozorování	29
6.1.3 Rozhovor	29

6.2	Případová studie č.2	32
6.2.1	Vlastní případová studie	32
6.2.2	Pozorování	34
6.2.3	Rozhovor	35
6.3	Případová studie č.3	38
6.3.1	Vlastní případová studie	38
6.3.2	Pozorování	39
6.3.3	Rozhovor	40
	Závěr	43
	Seznam literatury	44
	Internetové zdroje	46
	Seznam příloh	48
	Příloha č.1	48
	Příloha č.2	49
	Příloha č.3	52
	Anotace	57

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila ze zvědavosti a touze po profesním růstu. Vzhledem k tomu, že sama pracuji již několikátý rok ve školství, všimla jsem si, že žádná jiná diagnóza není na takovém nárůstu jako poruchy pozornosti. Ptám se sama sebe, je to opravdu tím, že dnešní doba tuto diagnózu tvoří více, než tomu bylo v minulosti, nebo je to pouhá "nálepka" náročných, rozmazlených dětí, protektivních rodičů, kteří zapomněli ve své výchově na hranice a důslednost?

Vzhledem ke svým otázkám jsem se rozhodla svou teoretickou část práce směřovat k hlubšímu prozkoumání pojmu ADHD.

Rovněž věnuji velký důraz kapitole relaxačním technikám u dětí s ADHD. Psychohygienu a zklidnění považuji za zcela zásadní při práci s dětmi s jakýmkoliv deficitem v oblasti pozornosti.

Dále v teoretické části vymezuji velkou kapitolu o vývoji dětí ve školním věku.

V neposlední řadě je součástí teoretické části také charakteristika školní družiny, její místo ve školském systému a podmínky fungování, osobnost vychovatele a další. Tuto kapitolu jsem zvolila díky celkovému vyznění práce, především mě zajímá, jak kolegyně vychovatelky a asistentky nahlíží na pobyt žáků s ADHD ve školní družině a v čem se shodují jejich výpovědi.

Tímto se dostávám k praktické části bakalářské práce, která je vedena formou kvalitativního výzkumu. Oslovila jsem tři vybrané žáky mimolomoucké základní školy a jejich zákonné zástupce s prosbou o vytvoření kazuistik, díky nimž jsem si mohla srovnat, jestli je mezi jednotlivými žáky nějaký společný jmenovatel. Následně jsem provedla několik rozhovorů - interviu - s vychovatelkami i asistentkami pracujícími v oddělení s těmito žáky. Je pro mě velmi pozitivní slyšet, jak rozdílné pohledy ve výchovných přístupech mohou kolegyně mezi sebou mít. Doufám, že podobně zajímavé to bude připadat i potenciálním čtenářům mé práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 HYPERKINETICKÝ SYNDROM / ADHD

1.1 Vymezení pojmu ADHD

Snad pro žádnou jinou psychiatrickou poruchu nebylo použito takové množství terminologických variant. (Drtílková 2007, s.21)

ADHD je používaná anglická zkratka názvu Attention-Deficit/Hyperactivity-Disored a překládá se jako porucha s deficitem pozornosti a hyperaktivitou (Goetz, Uhlíková, 2009). Řadí se mezi neurovývojové poruchy a postihuje děti i dospělé. Projevuje se průběžným projevem nepozornosti, hyperaktivity a impulzivity (Kroupová a kol., 2007)

V minulosti se používal pojem LMD (lehké mozkové dysfunce) (Matěječek, 2005)

1.2 Základní symptomy ADHD

Vágnerová (2015) uvádí, že základním symptomem ADHD je **porucha pozornosti**. Mezi další základní symptomy uvádí **hyperaktivitu a impulzivu**.

1.2.1 Porucha pozornosti

Porucha pozornosti je jedním z příznaků syndromu ADHD a projevuje se hyperaktivním chováním. Typické znaky pro poruchu pozornosti (Jucovičová, Žáčková 2010) jsou **roztěkanost, nesoustředěnost a nepozornost**.

Podle Vágnerové (2015) lze popsat jednotlivé dílčí poruchy pozornosti takto:

- *Slabá koncentrace pozornosti*
- *Tenacita*
- *Distribuce*
- *Vigilita*
- *Selektivita*

Poruchy pozornosti (Drtílková, 2007) se u dětí projevují jako neorganizované chování. Děti jsou často nesoustředěné a dělají chyby z nepozornosti.

1.2.2 Hyperaktivita

Speciálněpedagogický slovník definuje hyperaktivitu jako *abnormální či patologicky zvýšenou, aktivitu v chování. Projevem je zvýšená motorická aktivita jedince a neposednost.* (Kroupová, 2007, s.225)

Vágnerová (1997) uvádí, že hyperaktivita je odchylka, která může mít různé příčiny. Může to být projevem organického poškození mozku a je to pak důsledkem somatopedické poruchy nebo se může vytvořit v průběhu dětství, pod vlivem vnějšího prostředí a vyvodí se jako výsledek endogenních a exogenních faktorů. Dá se říct, že hyperaktivita je pak výsledkem nepřiměřené situace.

Hyperaktivita je jeden z dalších důležitých symptomů ADHD. Dle Vágnerové (2015) se hyperaktivita, dá charakterizovat jako neustálý neovladatelný pohyb, který má dítě neustálou potřebu dělat. Často je tento pohyb nesmyslný a bezvýznamný.

Drtílková (2007) uvádí, že děti, které jsou hyperaktivní mají problém vydržet u jedné činnosti, neustále přebíhají od jedné činnosti ke druhé. Také uvádí, že tyto děti jsou hlučné, hodně mluví a ruší své okolí.

1.2.3 Impulzivita

Vágnerová (2015) uvádí, že impulzivita je jeden z dalších symptomů ADHD. Tento symptom lze popsat jako unáhlené chování. Dále popisuje, že tyto děti mají potřebu neustále vykřikovat v nevhodnou dobu.

Impulzivita (Drtílková, 2007) se u dětí projevuje jako zbrklé chování. Rozhodují se bez rozvahy a přemýšlení. Jejich reakce jsou často nepředvídatelné. Často nenechají ostatní dořít větu. Mají problém s autoritou a disciplínou.

1.3 Diagnostická kritéria ADHD

K hlavní diagnostickým kritériím řadíme dva klasifikační systémy. Jako evropský klasifikační systém se používá **Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10**. Ve spojených státech se užívá **Americký diagnostický a statický manuál duševních nemocí 5. revize DSM-V**. Goetz, Uhlíková (2009) se domnívají, že je lepší používat americký diagnostický a statický manuál DSM-V. Dle Drtílkové (2007) je hlavní rozdílem mezi MKN-10 a DSM-V v rozdílném vyčlenění subtypů.

1.3.1 Klasifikace podle MKN-10

MKN-10 kritéria pro tzv. hyperkinetickou poruchu obecně korespondují s kritérii DSM-IV-TR a v zásadě i s kritérii DSM-5, kromě toho, že poruchu neuvádí, jako celoživotní. Najdeme zde několik odlišností v kategorizaci, symptomech a diagnostických označeních. MKN-10 používá kategorii Hyperkinetická porucha, do níž zahrnuje:

- Porucha aktivity a pozornosti
- Hyperkinetická porucha chování
- Jiné hyperkinetické poruchy
- Hyperkinetická porucha nespecifikovaná

F90 Hyperkinetická porucha

Hlavními rysy hyperkinetické poruchy je **nepozornost, hyperaktivita a neklid**. Tyto rysy jsou stálé a neměnné (Goetz, Uhlíková, 2009).

Nepozornost

Šest z následujících příznaků musí přetrvávat nejméně 6 měsíců a jsou takového stupně, který je maladaptivní a v rozporu s úrovní dítěte:

1. dítě není schopno věnovat plnou pozornost detailům nebo dělá chyby z nepozornosti ve školních úlohách, při práci nebo jiných aktivitách,
2. často není schopno udržet pozornost při úkolech nebo hře,
3. často se zdá, že neposlouchá, co se mu říká,
4. často není schopno sledovat instrukce nebo dokončit školní úlohu, běžné pracovní povinnosti nebo úkoly na pracovišti (nikoliv pro opoziční chování nebo neschopnost pochopit instrukce),
5. často má potíže s organizováním úkolů a aktivit,

6. často se vyhýbá úkolům, které vyžadují trvalé duševní úsilí, nebo je má velice nerado,
7. často ztrácí věci, které potřebuje pro určité úkoly nebo aktivity, jako jsou např. školní potřeby, tužky, knihy, hračky nebo nářadí,
8. dá se snadno rozptýlit vnějšími podněty,
9. je často během denních aktivit zapomnětlivý.

Hyperaktivita

Alespoň 3 z následujících příznaků musí přetrvávat nejméně šest měsíců, a jsou takového stupně, který je maladaptivní a v rozporu s úrovní vývoje dítěte:

1. dítě často neklidně pohybuje rukama nebo nohama, nebo se vrtí na židli,
2. vstává ze židle ve třídě nebo v jiných situacích, kde se očekává, že bude sedět,
3. často nadměrně pobíhá nebo si stoupá v situacích, kdy je to nevhodné (u adolescentů nebo dospělých mohou být přítomny pouze pocity neklidu),
4. často je nadměrně hlučné nebo má potíže věnovat se ve volném čase tiché hře,
5. trvale projevuje příliš vysokou motorickou aktivitu, která se podstatně nepřizpůsobuje sociálnímu kontextu nebo společenským požadavkům.

Impulzivita

Alespoň jeden z níže uvedených příznaků impulzivity přetrvává nejméně po dobu 6 měsíců, a to do takové míry, která je v rozporu s vývojovou úrovní dítěte:

1. dítě často vyhrkne odpovědí na otázky, které ještě nebyly dokončeny,
2. často není schopno čekat ve frontě, až na něho přijde řada ve hře nebo ve skupinových hrách,
3. často přerušuje nebo se vnucuje jiným lidem (např. skáče do řeči),
4. často příliš mluví bez ohledu na sociální zábrany.

- Porucha se objevuje před sedmým rokem věku, ne později.
- Pervazivita. Kritéria musí být splněna ve více než jedné situaci, např. kombinace nepozornosti a hyperaktivity by měla být přítomna jak doma, tak i ve škole, nebo jak ve škole, tak i jinde, kde je dítě sledováno, např. klinice.
- Příznaky 1-3 vyvolávají klinicky významnou tíseň nebo zhoršení ve společenském, školním nebo pracovním fungování.

Hlavními rysy hyperkinetické poruchy je **nepozornost, hyperaktivita a neklid**. Tyto rysy jsou stálé a neměnné (Goetz, Uhlíková, 2009).

1.3.2 Klasifikace podle DSM-V

Při diagnostice ADHD dle DSM-V musí přetrvávat **nepozornost, hyperaktivita a impulzivita**.

Podle **DSM-V** se ADHD dělí na tři podtypy:

- ADHD s převažující poruchou pozornosti
- ADHD s převažující motorickou hyperaktivitou a impulzivitou
- Kombinovaný typ

DSM-V definuje tři úrovně intenzity:

- nízká
- střední
- závažná

Intenzita se určuje podle narušení sociálního, školního a pracovního fungování.

Diagnostická kritéria DSM-V

A. Přetrvávající nepozornost a/nebo hyperaktivita, které narušují fungování nebo vývoj tak, jak je charakterizováno v bodě (1) nebo (2):

1. Nepozornost: Šest a více následujících příznaků musí přetrvávat dobu delší než šest měsíců a jsou takového stupně, který neodpovídá vývojové úrovni jedince, a mají přímý negativní dopad na sociální nebo školní/pracovní aktivity:

Tyto případy nejsou pouhým projevem opozičního jednání, vzdoru, hostility nebo důsledkem neschopnosti porozumět úkolům a instrukcím. Pro starší adolescenty a dospělé (17 let a starší) je požadována přítomnost nejméně pěti příznaků.

- a) Často nevěnuje plnou pozornost detailům, nebo dělá chyby z nepozornosti při práci ve škole, zaměstnání nebo během jiných aktivit.
- b) Často nedokáže udržet pozornost při plnění úkolů nebo ve hře.
- c) Často se zdá, že neposlouchá, co se mu říká.
- d) Často nesleduje instrukce a selhává v dokončení školní úlohy, úkolu doma nebo v práci.
- e) Často má problémy s organizováním úkolů a aktivit.
- f) Často se vyhýbá úkolům nebo nemá rád úkoly, které vyžadují soustavné duševní úsilí.
- g) Často ztrácí věci, které potřebuje na určité úkoly nebo aktivity.

- h) Dá se snadno rozptýlit vnějšími podněty.
- i) Během denních aktivit je často zapomnětlivý

Hyperaktivita a impulzivita: Šest a více následujících příznaků musí přetrvávat nejméně šest měsíců a jsou takového stupně, který neodpovídá vývojové úrovni jedince a má přímý negativní dopad na sociální nebo školní/pracovní aktivity:

Pozn. Tyto příznaky nejsou pouhým projevem opozičního chování, vzdoru, hostility nebo důsledkem neschopnosti porozumět úkolům a instrukcím. Pro starší adolescenty a dospělé (17 let a starší) je považována přítomnost nejméně pěti příznaků.

- a) Často je neklidný a pohybuje se, poklepává rukama nebo nohama nebo se vrtí na židli.
  - b) Často odchází z místa v situacích, kdy by měl sedět (např. odchází z lavice, odchází z kanceláře nebo pracovního místa nebo opouští místo v situacích, kdy se předpokládá, že by tam měl zůstat).
  - c) Často pobíhá nebo po něčem leze v situacích, kdy to není vhodné (pozn. u adolescentů nebo dospělých může být přítomen jen pocit neklidu).
  - d) Často si nedokáže hrát nebo se zapojit do volnočasových aktivit v tichosti.
  - e) Je často „v pohybu“, jako by byl „poháněn motorem“ (např. nedokáže být v klidu nebo se necítí dobře, když má delší dobu vydržet v klidu, například v restauracích, na schůzích; může být vnímán ostatními jako neklidný nebo je obtížné s ním vydržet).
  - f) Často nadměrně mluví.
  - g) Často vyhrkne odpověď dřív, než si vyslechne otázku (např. dokončuje věty ostatním; nemůže vyčkat, než na něj přijde v konverzaci řada).
  - h) Často má problémy počkat, než přijde na řadu (např. při čekání ve frontě).
  - i) Často přerušuje nebo vyrušuje ostatní (např. skáče do řeči, plete se jiným do hry nebo aktivit; může si půjčovat věci ostatních, aniž by je požádal o dovolení; pro starší adolescenty a dospělé, může vyrušovat ostatní nebo se jim plést do činnosti).
- B. Některé příznaky nepozornosti nebo hyperaktivity-impulzivity byly přítomny před 12. rokem věku.
- C. Některé příznaky nepozornosti nebo hyperaktivity-impulzivity jsou přítomné ve dvou nebo více prostředích (např. doma, ve škole nebo práci, v kontaktu s přáteli a příbuznými; při jiných aktivitách).
- D. Jsou přítomny jasné důkazy, že tyto příznaky ovlivňují nebo redukují kvalitu sociálního, školního nebo pracovního fungování.
- E. Tyto příznaky se neobjevují zásadně v průběhu schizofrenie nebo jiné psychotické poruchy a jejich přítomnost nemůže lépe vysvětlit jiná duševní nemoc (např. afektivní porucha,

úzkostná porucha, disociativní porucha, porucha osobnosti, intoxikace psychoaktivní látkou nebo její vysazení).

(DSM-5)

1.4 Relaxační techniky

Relaxační techniky mají u dětí s ADHD velký význam. Zklidňují poruchy hyperaktivity, uvolňují svalové vypětí a ladí psychickou pohodu. Víme, že děti s ADHD potřebují každý den dostatek relaxace, která jim pomáhá se zastavit a zpomalit. Relaxační techniky lze zařadit kdykoliv během dne.

U dětí nejen s ADHD bychom měli dbát na každodenní důkladnou psychohygienu. Odpočinout si. Předjet tak zvýšenému stresu, úzkosti a časté nemocnosti.

Děti ve škole zůstávají do pozdních odpoledních hodin, a tak je dobré relaxaci zařadit během dne i vícekrát. Ne každá škola má totiž k dispozici školní zahradu nebo hřiště, kde by děti mohly dostatek pohybu. Při nedostatku pohybu a uvolnění se u dětí s ADHD projeví zvýšená nesoustředěnost a neklid. Děti s ADHD je často dostávají do nepříjemných situací a jsou pod stresem.

Relaxační techniky částečně tlumí zvýšenou aktivitu, zmírňují zvýšenou unavitelnost, napomáhají koncentraci pozornosti, ovlivňují myšlení a paměť, mají vliv na poruchy řeči, pozitivní vliv na problémy v komunikaci a také vliv na celkovou motorickou neobratnost a poruchy motorické koordinace. Také ovlivňují afektivitu a agresivitu (Jucovičová, Žáčková 2000).

1.4.1 Relaxační techniky pro děti

Relaxace je činnost, díky níž lze docílit uvolnění a zlepšení duševního i fyzického zdraví.

Relaxační techniky pro děti často vycházejí z metod pro dospělé, avšak jsou upraveny tak aby je zvládlo i dítě. Metody mají hravou formu a dítě je jejím průběhem vedeno dospělou osobou. Relaxačních technik existuje více druhů, mnohé z nich vycházejí ze Schultzova autogenního tréninku a, nebo Jacobsonovy progresivní relaxace. U dětí se tyto metody modifikují tím, že v nich vystupují např. zvířátka, skřítkové, princové a princezny a jiné pohádkové bytosti (Peterková, 2014).

1.4.2 Obecné zásady pro nácvik relaxačních technik

U nácviku relaxačních technik, dbáme na to, že pro děti s ADHD je to velice náročné a mohou být lehko unavitelné. Potřebují k tomu velkou míru trpělivosti. K nácviku přistupujeme s ohledem, že nácvik relaxace je dlouhodobý proces (Jucovičová, Žáčková 2000).

- *relaxační techniky musíme sami ovládat*
- *předem děti seznámit s účinky a cílem relaxačních technik*
- *vlastnímu relaxačnímu cvičení u dětí ADHD by měla předcházet zpočátku pohybová aktivita*
- *děti s ADHD potřebují hranice, a proto je nutné je předem stanovit i při cvičení relaxačních technik*
- *imaginace zaměřujeme na to, co děti baví a zajímá*
- *délku relaxace přizpůsobíme věku dětí*
- *při nácviku relaxačních technik nic není špatně*
- *nesmíme být zklamaní, když děti nereagují tak, jak předpokládáme*
- *relaxační techniky na závěr doplnit krátkým rozhovorem*
- *vždy je nutné znát zdravotní stav dětí*
- *naučit se cvičit relaxační techniky pravidelně*
- *k relaxačnímu cvičení nikdy nepatří násilí*
- *čím dříve se dítě naučí uvolňovat, tím větší budou mít tato cvičení efekt*
- *hodně záleží na osobnosti cvičitele*

(Jucovičová, Žáčková 2000)

2 VÝVOJ DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Vývojová etapa takzvaného „období mladšího školního věku“ (Vágnerová, Valentová 1994) je nejčastěji vymezena od 6.-7. roku až do 11. roku dítěte, kdy začíná docházet k výskytu prvních známek pohlavního dospívání (prepubescence). Někteří autoři, například Kuric (1986) nebo Matějček (1986), hovoří o dělení „mladšího školního věku“ do dvou etap. K tomu dochází kvůli existenci význačných rozdílů dětí na začátku školní docházky a dětí vyšších tříd 1. stupně. Etapy, jež uvádí Matějček (1986) rozlišuje na etapu mladšího školního věku (8-9 let) a etapu středního školního věku (9-12 let).

Psychoanalýza toto období nazývá „fáze latence“ (Freud 1991). Je to období, kdy je etapa psychosexuálního vývoje ukončena a až do počátku dospívání je pudová energie dítěte v klidu. V tomto období se školák zaměřuje na svět kolem sebe, jaký tento svět je a snaží se mu porozumět. Přejít od naivity ke kritičtějšímu pohledu na svět.

Psychosomatické vývojové změny v tomto období nejsou bouřlivé ale spíše plynulé s pokrokem ve všech oblastech. V tomto období dochází k nárůstu snaživosti a ochoty spolupráce. Erikson (1963) výstižně označil toto období obdobím snaživosti a iniciativy. Dítě se snaží dosáhnout pocitu kompetence a sebevědomí. Toto období je obecně považováno za nejstabilnější část v jeho vývoji, toto platí, pokud dítě vyrůstá v přiměřených a zdravých podmínkách.

TĚLESNÝ VÝVOJ A ROZVOJ MOTORIKY

U tělesného vývoje musíme zohlednit značné individuální rozdíly, a to i rozdíly obou pohlaví. Věk biologický často nemusí korespondovat s věkem kalendářním. Růst a s tím související přírůstek hmotnosti je také u každého jedince odlišný. V tomto období můžeme pozorovat akceleraci vývoje u dívek. Kolem 8. roku se růst těla zpomaluje, zdokonaluje se obranyschopnost organismu, zvyšuje se objem srdce, hmotnost mozku a zrychluje se vedení vzruchu v centrální nervové soustavě, zdokonaluje se činnost svalů a hybnost kloubů.

Vývoj motorických schopností se pozvolna zpomaluje a pohyby dítěte jsou účelnější, rychlejší, přesnější, úspornější a více koordinované. Dochází ke zlepšení hrubé a jemné motoriky a vizuomotorické koordinace. Pohybové aktivity jsou ideálním prostředkem k uvolnění psychického napětí dítěte a vrací mu duševní rovnováhu. Proto by různé druhy sportu měly být zahrnuty do každodenního režimu dítěte.

VÝVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ

Dítě začíná vnímat svět více sofistikovaně a ne, jen nahodile jako tomu bylo doposud. Schopnost poznávání se začíná diferencovat a roste i schopnost dítěte věci analyzovat. Kolem 11.-12. roku dítěte je schopnost vnímat takřka stejně vyvinutá jako u dospělého jedince, avšak dítě nemá tolik zkušeností potřebných k třídění informací a vyvozování souvislostí.

Začátkem školní docházky také dochází k rozvoji pozornosti, představivosti, paměti a myšlení.

U každého dítěte je rozvoj pozornosti stěžejní pro úspěšné studium. Děti na počátku studia nemají tak dobře utvořené vnitřní autoregulační mechanismy. Proto je nutné tuto dovednost rozvíjet častějším střídáním formy práce, aby nedošlo k brzké únavě a vyčerpání dítěte. Je vhodné zařadit například oddechové chvilky, hry, alternativní výukové metody a postupy (Petrová2008).

V této fázi vývoje dosahuje dětská představivost vrcholu, avšak vnímání reality potlačuje fantazii. To bývá do jisté míry způsobeno následkem školní práce a účelného rozvíjení představivosti.

Paměť dítěte je zpočátku školní docházky doslovná ne-li mechanická. Proto je důležité vést dítě k tomu, aby zvládlo ovládnout prostředky a způsoby zapamatování a reprodukce učiva (Vágnerová, Valentová 1994). To vede k vývoji racionálního a logického úsudku.

K rozvoji myšlení přispívá počátek školní výuky a také osobnost vyučujícího. Dítě si vlivem cílených postupů při vyučování osvojuje schopnost logických operací a vyvíjí se u něj analytické myšlení. Piagetem charakterizované jako etapa „operačního konkrétního myšlení“, pro něž je typické vytváření pojmových systémů empirického charakteru (Vágnerová, Valentová 1994). Ve fázi učení je žádoucí motivace k lepšímu výkonu, která by měla přicházet z vnějšku (Petrová 2008).

Školní docházkou, vývojem myšlení a vlivem „kulturnosti“ rodiny dochází k obohacování slovní zásoby dítěte jak v psané, tak mluvené formě. Zvyšuje se jak délka vět a jejich složitost tak uspořádání do souvětí. Větná stavba je čím dál propracovanější a zkvalitňuje se i užití gramatických pravidel (Petrová 2008).

Emocionální vývoj a socializace

Začátkem školní docházky se dítěti od základu mění jeho životní styl, přičemž škola zde působí jako instituce autoritativní, mění zaběhnutý režim dne a vyvolává změnu sociální role dítěte (Vágnerová, Valentová 1994). V průběhu školní docházky můžeme sledovat ústup lability a impulzivity, slábnutí egocentrismu naopak rozvíjí se schopnost autoregulačních procesů.

V období mladšího školního věku může dítě snadno propadnout úzkosti, pocitu beznaděje a méněcennosti. V tomto období se také formují pocity úspěšného či neúspěšného školáka, tento proces se ustaluje v průběhu 4.-6. třídy (Petrová 2008). Školní docházkou je dítě vtaženo do kolektivního života a vztahů. Dítě zde rozšiřuje své sociální zkušenosti a z části se odpoutává od rodiny. Dochází k četnější interakci s vrstevníky, herní skupinky tvoří na základě momentálních zájmů. Chlapecké a dívčí skupinky jsou si zájmově velmi vzdáleny. Zprvu se dítě zajímá jen o svůj prospěch, ale díky interakci ve skupinách se naučí kolektivní práci, zdravému soupeření a pomoci slabším.

Postupně se mění i pohled dítěte na učitele kde z počátku byl nekritický je postupem času a získáváním zkušeností kritičtější.

Hlavní náplní života dítěte je učení a práce ale pro zdravý vývoj osobnosti je stále nutná hra.

3 ŠKOLNÍ DRUŽINA

3.1 Význam školní družiny

Výchova je společenský proces, a tedy i výchovu ve školní družině je třeba chápat jako součást nutné společenské reprodukce, nikoli jako hlídání dětí – tj. pouhou sociální službu. (Hájek, Pávková, 2007 s.9)

Jeden z hlavních významů školní družiny je vychovávat děti v charakterní osobnosti a naučit je trávit volný čas tak, aby je obohatil. Ve školní družině tráví děti velkou část odpoledne. Bendl (2007) uvádí, že školní družina ovlivní značnou část dětí. Hájek (2007) poukazuje na to, že školní družinou projde velké množství dětí především mladšího školního věku.

Dle ministerstva školství mládeže a tělovýchovy jsou školní družiny jsou školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu, který jim umožňuje se výrazně profilovat podle zájmů a potřeb žáků. Školní družina slouží k výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. (www.msmt.cz)

3.1.1 Zájmové vzdělávání

Zájmové vzdělávání je neformální vzdělání a tvoří podstatnou část celoživotního rozvoje a poznávání.

Je právně ukotveno v zákoně č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a je zde definováno v § 111 jako vzdělávání poskytující účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech. Střediska volného času se dále podílejí na další péči o nadané děti, žáky a studenty a ve spolupráci se školami a dalšími institucemi rovněž na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků. Zájmové vzdělávání jednoznačně napomáhá naplňovat vzdělávací cíle stanovené školským zákonem. (www.msmt.cz)

Zájmové vzdělávání je ve školní družině poskytováno za úplaty a poskytuje se jedné nebo více školám na základě domluvy mezi ředitelem a zřizovatelem. (Macek, 2007)

3.1.2 Volný čas

Ve volném čase je důležité stanovit si cíle, které budeme naplňovat. Ve školní družině tyto cíle tvoří vychovatelka. Klade důraz, aby trávení volného času ve školní družině bylo smysluplně využito a správně rozvrženo. Mezi dílčí cíle volného času (Bendl 2007) považujeme naučit děti efektivně odpočívat, správně si volit druh rekreace, celoživotně je vzdělávat, objevovat jejich nadání a rozvíjet je. Jeden z neméně důležitých dílčích cílů je v dětech probouzet kreativitu a skrytý talent.

3.2 Podmínky činnosti školní družiny

Nejvíce podstatnou část školní družiny tvoří děti a vychovatelka. Aby tento celek byl úplný (Hájek 2007) je nezbytnou součástí mít příjemné a vyhovující prostředí a volit vhodné činnosti.

3.2.1 Prostory a vybavení školní družiny

Vyhláška ministerstva Zdravotnictví č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých definuje přesné podmínky o prostorech a vybavení školní družiny.

Uspořádání prostoru ve školní družině je dobré rozdělit na dvě části. Doporučuje se ve třídě vymezit prostor na hraní pro volnou hru. Druhou část prostoru vybavit stolky a židličkami, které odpovídají výšce dětí školního věku. Tato část prostoru bude sloužit pro činnosti zájmové a tvořivé. Nábytek k sezení umístíme tak, aby děti na sebe viděly a mohlo docházet k vzájemné komunikaci. Do třídy volíme vhodný a bezpečný nábytek. (Hájek 2007)

Bendl (2007) uvádí, že je důležité dbát na to, aby vybavení školních družin nebylo stejné jako vybavení školních tříd a doporučuje třídu vybavit jako hernu. Školní družina využívá i další prostory školy hřiště, tělocvičny. Pro sportovní a tělovýchovné aktivity se venkovní prostory se vybavují sportovním vybavením, houpačkami, koši na házení atd.

Vnitřní prostory jsou vybavujeme společenskými hry a stavebnicemi. Pro činnosti výtvarné volíme tabule nakreslení, pastelky, křídly, barvy, fixy, hmotu na modelování, lepidla, nůžky vhodné pro děti, sady štětců. Pro rozvoj čtenářské dovednosti zařizujeme v družině knihovnu. Patří zde knihy, encyklopedie a časopisy. Třídu také vybavujeme hudebními nástroji, které napomáhají k pohybové aktivitě dětí. (Hájek, 2007)

Prostory, ve kterých probíhá výchovná činnost, musí splňovat požadavky pedagogicko-psychologické, hygienické a estetické. (Hájek, 2007)

Prostředí, kde dítě tráví většinu odpoledne má na něj velký vliv, proto je důležité, aby působilo příjemně a vyladěně. Jak se budeme ve školní družině cítit, na to také velký vliv vztah dětmi a vychovatelkami. (Pávková, 2007)

3.2.2 Vychovatelka ve školní družině

Pro úspěšné vykonávání práce vychovatelky je nutné splnit několik základních předpokladů. (Hájek, 2007 s. 32)

Vychovatelka ve školní družině má důležitou roli. Vytváří a udržuje příjemnou atmosféru tedy a vytváří vhodné sociální klima. Ve školní družině nejde jen o vzdělání vychovatele, ale také především o jeho předpoklady k práci a vztahu k dětem. Jedním ze základních předpokladů pro vykonávání funkce vychovatelky ve školní družině je mít kladný vztah k dětem. (Hájek, Pávková, 2007)

Zcela určitě záleží na osobnosti vychovatelky. Oblečení, které nosí by mělo být pohodlné a čisté, vhodné pro různé činnosti. Líčení zcela přirozené, ne výstřední. Je na místě, aby vychovatelka měla správné držení těla a příjemné vystupování. Dále dobře posazený hlas tak, aby jí bylo zcela rozumět. Dodržovat oční kontakt a dávat jasné a srozumitelné instrukce. Předpokládá se, že vychovatelka má v zásobě spoustu her a dokáže měnit činnost dle žádané situace téměř okamžitě. Měla by splňovat vzdělanostní předpoklady pedagogických pracovníků (Hájek, Pávková, 2007).

3.3 Činnosti ve školní družině

Nabídka činností ve školní družině by měla být pestrá. Dítě by mělo mít na výběr jakou činnost bude dělat a dobrovolně se pro ni rozhodnout. V průběhu celého dne se vystřídá řada činností. Zpravidla po obědě je čas k odpočinku. Odpočinkovou činnost může tvořit poslech hudby či pohádek, rozhovory, klidné hry, předčítání nebo relaxační cvičení. Jedna z důležitých činností je pohybová aktivita dětí ideálně probíhající venku. Dle časového harmonogramu zařazujeme činnost zájmové. (Bendl, 2007)

K uspořádání režimu přihlížíme požadavkům psychohygieny. Dbáme na to, aby správné rozvržení dne podporovalo tělesný, duševní i sociální vývoj dítěte. (Pávková, 2007)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE A METODY VÝZKUMU

4.1 Cíle výzkumu

Primárním cílem této bakalářské práce je zmapování situace, jestli žáci s ADHD navštěvují školní družinu a jak na jejich pobyt v ní, nahlíží vychovatelky. Autorka práce si klade otázku, zda jsou vychovatelky schopné tyto žáky adekvátně zabezpečit a přitom rozvíjet, do jaké hloubky spolupracují s asistenty pedagoga a jakým způsobem se žáci ve školní družině projevují.

Sekundárními cíli je potom vytvoření uceleného náhledu na práci školní družiny s těmito dětmi a rovněž specifika péče o ně, důležitost komunikace se zákonnými zástupci žáka a samotnými žáky.

4.2 Metody výzkumu

Výzkum je realizován pomocí kvalitativních metod, které se snaží odhalit podstatu zkušeností respondentů a ke sběru dat si autorka výzkumu vybrala kazuistiku a rozhovor - interview.

Miovský (2006, s. 15) uvádí, že interview můžeme dělit na:

- nestrukturované (klade důraz na přirozenost)
- polostrukturované (využíváme určité schéma, ale dle potřeby upravujeme)
- strukturované (předem připravený soubor otázek, které neupravujeme, ani v nich neděláme změny)

Kazuistiku charakterizuje Miovský (2006) jako základní a nejrozšířenější typ výzkumu v rámci kvalitativních metod. Kazuistika jako výzkumná metoda v této práci byla zvolena z důvodu umožnění popsat jednotlivé účastníky vyučovacího a edukačního procesu v široké komplexnosti a popsat jednotlivé vztahy mezi nimi. Dále poukázat v kazuistice na celkové souvislosti v osobní, rodinné i školní anamnéze. Výběr konkrétních žáků byl podmíněn získáním písemného informovaného souhlasu zákonného zástupce.

5 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výzkumným souborem této bakalářské práce jsou tři žáci jedné nejmenované venkovské základní školy, kteří jsou vyhodnoceni pedagogicko psychologickou poradnou jako žáci s diagnózou ADHD. Všem je přiznáno podpůrné opatření, dva z nich potřebují oporu asistenta pedagoga. Jedná se o žáky prvního stupně, dva chlapce a jednu dívku.

Charakteristika základní školy

Základní škola (dále jen ZŠ) má dvě budovy. Budova I. stupně je umístěna na konci obce v blízkosti lesa. K dispozici má školní zahradu. Budova II. stupně se nachází v centru obce. Blízké vlakové a autobusové nádraží umožňuje žákům školy bezproblémové dojíždění z okolí. ZŠ má kapacitu 350 žáků, kteří jsou vzděláváni ve dvou paralelních třídách v každém ročníku. Průměrná naplněnost tříd je 25 žáků.

Základními znaky této školy jsou přátelské prostředí, mnoho volnočasových odpoledních kroužků, úzká spolupráce s rodinou žáků, a především sportovní tradice. ZŠ je poskytnuto zázemí v lokaci obklopené přívětivou přírodou dětským srdcím, dostatek klidových zón, které nejen ŠD hojně využívá.

ZŠ se přirozeně zapojuje do života společnosti a pořádá mnoho odpoledních akcí během roku, kam zve celou obec a přátelé školy. ZŠ je pro mnohé tedy místem komunitního sdílení a rovněž mezigeneračního učení. (Škola spolupracuje i s místním Domem seniorů)

Specifikace školní družiny

Školní družina je zřízena jako součást základní školy. Má tři oddělení. Kapacita jednoho oddělení je třicet dětí, celková kapacita školní družiny je tedy devadesát dětí. Výchovnou činnost zajišťují tři vychovatelky a dva asistenti pedagoga. Provoz školní družiny je ráno před vyučováním a odpoledne po vyučování. Děti do školní družiny přivádí třídní učitelé nebo asistenti pedagoga. Učitelé a asistenti vždy předávají důležité a podstatné informace o dětech, které se v průběhu dne udály.

Pro školní družinu (dále už ŠD) je charakteristické propojení všech tří oddělení. Vychovatelky tvoří skvělý tým a vytváří příležitosti, aby se děti propojovaly i mezi ročníkově. K tradičním oblíbeným akcím družiny patří například: halloweenská diskotéka, karneval, hledání pokladu atd.

V ŠD najdeme velké množství stolních her, výtvarná zákoutí pro tvoření všeho druhu, sportovní náčiní a pomůcky a venkovní vybavení. Družina jako subjekt školy je sponzorována ze strany vedení a rodiče platí částku 600,-Kč za rok, ze které vychovatelky nakupují především odměny pro nejrůznější akce či pomůcky k nadstandartnímu tvoření, o které si žáci řeknou. (V poslední době např. velmi oblíbené decoupage)

I. oddělení školní družiny

I. oddělení nalezneme v přízemí základní školy. Okna třídy jsou situovaná směrem do obce. Oddělení školní družiny je obsazeno počtem 30 žáků první a druhé třídy. Odpolední činnost zajišťuje vychovatelka a asistentka pedagoga.

II. oddělení školní družiny

II. oddělení se nachází v přízemí v budově základní školy. Má samostatnou třídu s výhledem na školní zahradu. Oddělení je plně kapacitně obsazeno, to je 30 žáků. Do oddělení chodí žáci první třídy a oddělení je doplněno žáky druhé a páté třídy. V oddělení je pedagogický zaměstnanec školy vychovatelka s kvalifikovaným vzděláním. Dále je v oddělení asistentka pedagoga.

S vychovatelkou a asistentkou pedagoga byla spolupráce výborná. Pro vypracování případové studie jsem II. oddělení školní družiny navštívila 3x. Uskutečnila jsem rozhovor s vychovatelkou oddělení i s asistentkou pedagoga. S matkou jsem hovořila při vyzvedávání chlapce. Spolupracovala velice dobře.

III. oddělení školní družiny

III. oddělení školní družiny je prvním patře základní školy. Kapacita oddělení je plně obsazena. Oddělení školní družiny navštěvují žáci třetí a čtvrté třídy. Vychovatelka tohoto oddělení má vysokoškolské vzdělání a splňuje kvalifikaci pedagogických zaměstnanců. V tomto oddělení nepůsobí žádný asistent pedagoga.

S vychovatelkou III. oddělení byla spolupráce velice příjemná. Rozhovor jsem vedla s vychovatelkou, matkou dívky i s dívkou. III. oddělení školní družiny jsem za účelem sbírání materiálů dat pro tvorbu případové studie za školní rok navštívila 3 x.

6 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ DLE PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

6.1 Případová studie č.1

6.1.1 Vlastní případová studie

Osobní údaje

Jméno: M

Pohlaví: Dívka

Věk: 10let

Diagnóza: hyperkinetická porucha syndrom ADHD

Rodinná anamnéza:

Dívka žije v úplné rodině. Matka pracuje jako antikvariářka (OSVČ). Otec dívky pracuje jako veterinář. Dívka má dva nevlastní sourozence z otcovy strany. Sestru 26 let a bratra 23 let. Sourozenci nežijí ve společné domácnosti s dívkou. Sourozenci dívku často navštěvují. Vztahy mezi rodiči jsou příkladné.

Osobní anamnéza:

Porod byl vyvolávaný 14 dní po termínu. Byl náročný. Dítě bylo plánované. Dívka podstoupila všechna povinná očkování. Dle výpovědi matky má silnou imunitu a některá očkování na doporučení pediatřičky dívce odložila. Dívka neprodělala žádnou závažnou nemoc. V rodině otce ani matky nejsou žádné závažné nemoci.

Hrubá motorika:

Dívka nemá moc ráda pohyb, její chůze je těžkopádná.

Jemná motorika:

Adekvátní vzhledem k věku, stříhá a lepí velmi ráda, úchop špetkový.

Komunikace:

Řečový projev u dívky je kvalitní v oblasti nonverbální i verbální komunikace. Slovní zásoba je široká, jde vidět, že dívce rodiče předčítají z mnoha knih.

Vnímání:

Zrakové i sluchové vnímání oslabeno.

Pozornost:

Často nesoustředěná, při rozhovoru přebíhá od témat.

Myšlení:

Velmi oslabené matematické představy.

Emoce:

Emoční labilita a jistá impulzivita.

Socializace:

Je obklopena kamarády stejného nebo mladšího věku, jistěji se cítí v prostředí, které zná.

Zájmy:

Ráda tvoří a kreslí, tráví čas se svými vrstevníky, navštěvuje dramatický kroužek.

Školní anamnéza:

V mateřské škole ze začátku problém se zařazením do kolektivu. Nástup do 1.třídy bez školního odkladu. V 1.třídě vzdělávána podle plánu pedagogické podpory. V 1. třídě se u dívky projevovaly problémy se čtením. Také byly obtíže ve psané podobě písmen. Často nesoustředěná a rychle demotivovaná. Od konce školního roku 1.třídy je vzdělávána podle individuálního vzdělávacího plánu. Je zařazena do druhého stupně podpůrných opatření. 2., 3. a 4. třída stále individuální vzdělávací plán. Ve třídě je s dalšími 21 žáky. Jednou týdně má předmět speciálněpedagogické péče.

Zdravotní anamnéza

Z psychologického vyšetření z 12/2016 došlo k závěru, že se jedná o dívku s hyperkinetickou poruchou (syndromem ADHD). Je v pedopsychiatrické péči pro hyperkinetickou poruchu. Má potíže v oblasti soustředění a aktivity vyplývající z diagnostikované poruchy chování. Oslabení v rámci profilu v oblasti operativní sluchové paměti. Oslabení je také v oblastech percepčně motorických.

Popis oddělení školní družiny

Oddělení školní družiny, které dívka navštěvuje se nachází v kmenové učebně 4. třídy (třída dívky). Učebnu najdeme v prvním poschodí základní školy. V oddělení je 30 dětí 3. a 4. třídy. Učebna je rozdělena na dvě části. V přední části jsou lavice a v zadní části je koberec. Koberec je určen na relaxaci a odpočinek. Učebna je vybavena interaktivní tabulí a projektorem. Školní družina využívá v učebně jednu skříň, která je vybavena potřebami pro výtvarné činnosti. Dále má školní družina k dispozici lego, stavebnice a společenské hry. Pod oknem je umístěné terárium s chameleonem. Pro nedostatek místa v učebně se většina vybavení denně přenáší z kabinetu. Oddělení využívá školní zahradu a blízký les.

6.1.2 Pozorování

Pozorování dívky probíhalo v únoru 2020. III. oddělení školní družiny jsem navštívila celkem třikrát.

10.2. 2020

11.2. 2020

12.2. 2020

Vychovatelka měla pro děti vždy připravený program. Dívka se zapojovala málo. Dívka se zapojovala, hlavně pokud bylo nachystané zajímavé tvoření, například pletení náramků. U této činnosti nevydržela a nedokončila ji. Do sportovních aktivit se většinou nezapojovala. Vychovatelka ji vždy nabádala, aby se přidala a snažila se ji motivovat. U nachystaného kvízu se dívka zapojila. Odměnou za tento kvíz byla sladkost. Dívka mezi ostatními dětmi byla dost slyšet – má pronikavý hlas. Většinu času v ŠD trávila s děvčaty. Děvčata si na dívku často stěžovala. Při vycházce do lesa chtěla být vždy v blízkosti vychovatelky. V případě, že se nešlo, kam dívka vyžadovala, stáhla se do sebe a byla uražená. Dívku ze ŠD dvakrát vyzvedla matka kolem třetí hodiny a jednou šla domů sama.

6.1.3 Rozhovor

Rozhovor s dívkou

Informátor: Jak se ti líbí ve školní družině?

Dívka: *Nuda, protože pro čtvrtáky je to v družině už nuda.*

Informátor: Co je pro Tebe ve školní družině lepší? Volná hra nebo organizovaná činnost?

Dívka: *Jak kdy, ale když je nachystané něco ke tvoření je to lepší. Třeba, když u nás byla na praxi ta holka, tak to bylo dobrý. Každý den pro nás měla nachystané hry, a to byla sranda.*

Informátor: Máš v družině kamarádky?

Dívka: *Jak kdy, ale s chlapci je to asi lepší.*

Rozhovor s matkou

Informátor: Jak vidíte dívku vy?

Matka: *Dívka je taková rozlitaná pořád někde přebíhá. Je docela nepořádná a někdy mi přehnaně odsekává.*

Informátor: Má dívka kamarády ze školní družiny?

Víte každý den je u nás plný dům dětí – kamarádů dívky. Často z dužiny vyzvedávám i kamarády dívky a hned si jdou hrát k nám domů. Máme rozlehlou zahradu, kde si děti vyhraji. Také spoustu domácích zvířat a děti se u nás vyblbnou. Hlavně přes letní prázdniny se u nás branka nezavře.

Rozhovor s vychovatelkou

Informátor: Jaké máte pedagogické vzdělání?

Vychovatelka: *Vystudovala jsem na pedagogické fakultě v Olomouci obor Učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro střední odborné školy*

Informátor: Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?

Vychovatelka: *Ve školní družině pracuji třetím rokem.*

Informátor: Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?

Vychovatelka: *Při práci s touto dívkou dodržuji hlavní zásady. Hlavně se jí snažím motivovat k činnostem, které ve školní družině nabízím. Snažím se, aby poznala úspěch. Každý den pracuji na tom, aby dívka byla začleněná do kolektivu ostatních dětí. Hrajeme společné hry, kde figuruji i já, to má ráda a většinou nemá problém se do hry přidat. Kdybych měla popsat chování dívky ve školní družině, tak je to tak, že dívka je neklidná a často dělá zbytečné pohyby. Je vysoce kontaktní až mazlivá– denně mě objímá a vyžaduje přímý kontakt. Snažím se to eliminovat, je to už žákyně čtvrté třídy a po pravdě mi to ani není, tak příjemné. Dívka je někdy hádavá a*

vztahovačná. Umí se urazit a stáhnout se do sebe. Dívka, ale umí být i milá a ráda pomůže. V případě, že má blbou náladu probrečí i celý den.

Informátor: Jak se žák chová ve školní družině?

Vychovatelka: *Když dívka chce je moc šikovná. Kdybych měla popsat chování dívky ve školní družině, tak je to tak, že dívka je neklidná a často dělá zbytečné pohyby. Je vysoce kontaktní až mazlivá– denně mě objímá a vyžaduje přímý kontakt. Snažím se to eliminovat, je to už žákyně čtvrté třídy a po pravdě mi to ani není, tak příjemné. Dívka je někdy hádavá a vztahovačná. Umí se urazit a stáhnout se do sebe. Dívka, ale umí být i milá a ráda pomůže. V případě, že má blbou náladu probrečí i celý den.*

Informátor: Jaká je spolupráce s rodinou?

Vychovatelka: *Spolupráce s rodiči je bezproblémová.*

6.2 Případová studie č.2

6.2.1 Vlastní případová studie

Osobní údaje

Jméno: D

Pohlaví: Chlapec

Věk: 7let

Diagnóza: hyperkinetická porucha syndrom ADHD

Rodinná anamnéza:

Chlapec vyrůstá v neúplné rodině. Otec zemřel, když chlapci bylo 5 let. Matka je vyučená, nyní pracuje jako servírka. Vztah chlapce a matky se dá charakterizovat jako vyrovnaný.

1 starší sourozenec (bratr v 7. ročníku ZŠ). Vztahy mezi sourozenci jsou velmi nadstandartní, starší bratr má k mladšímu opečovávací sklony, stará se o něj ve volném čase, vyzvedává jej z družiny.

Rodina žije ve dvougeneračním rodinném domku na vesnici s babičkou.

Osobní anamnéza:

Chlapec se jeví spíše jako introvertní typ. Ve školní družině má jednu blízkou kamarádku, se kterou se setkává i mimo školu.

Hrubá motorika:

Zcela adekvátní věku, rád běhá, zdolává překážky, miluje fotbal.

Jemná motorika:

Je pravák. Rád kreslí, baví ho titěrné práce jako například papírové skládačky z ABC.

Komunikace:

Mluví v jednodušších větách, ale ne z důvodu neznalosti slovních obrátů, spíše je zbrklý a řídí se "co na srdci to na jazyku"

Vnímání:

Poměrně přesné, sluchové občas zhoršené.

Pozornost:

Je převážně kolísavá, je snadněji unavitelný

Myšlení:

Rychleji něco dělá, než přemýšlí.

Emoce:

Jsou přehnané, hlavně emoce nadšení a radosti.

Socializace:

Má problém zařadit se do nového kolektivu a taky kolektivu starších dětí. Spíše na okraji skupiny, vyhledává pouze ty děti, které považuje za "své".

Zájmy:

Rád hraje fotbal a hru cink.

Školní anamnéza:

Jedná se o chlapce se specifickými vzdělávacími potřebami. Je zařazen do třetího stupně podpůrných opatření.

MŠ

V mateřské škole měl chlapec podporu asistentky pedagoga. Pedagogicko psychologická poradna popsala jeho projevy chování jako náročné, agresivní a impulzivní. I ve školce se chlapec projevoval nemístně ve vztahu k dětem i autoritám.

ZŠ

Žák nyní navštěvuje první třídu základní školy. Opět je chlapci poskytnuta opora ve formě asistentky pedagoga, po celý průběh vyučování i ve školní družině.

Chlapec je vzděláván podle individuálního vzdělávacího plánu, který zahrnuje individuální vzdělávání v českém jazyce, matematice, prvouce a hudební výchově. Chlapec má stejné výstupy jako intaktní spolužáci a rovněž nemá upravený rozsah vzdělávání.

Ve třídě je žák vnímám spíše na okraji kolektivu. Pro děti je nevyzpytatelný a nepředvídatelný. Vzhledem ke svému agresivnímu chování a častým potyčkám, je nutná přítomnost asistentky i po dobu přestávek a před a po vyučování je také doprovázen při pohybu školou.

Chlapec je medikován, medikaci mu podává asistentka pedagoga v zastoupení třídní učitelky se souhlasem ředitele školy a písemným souhlasem rodičů.

Zdravotní anamnéza

V prosinci v roce 2018 na základně odborného pedopsychiatrického vyšetření diagnostikována porucha ADHD.

Má oční vadu, je krátkozraký a nosí brýle. Všechna očkování podstoupil v řádných termínech.

Ritalin podáván od 5 let. Porod byl bezproblémový.

Popis oddělení školní družiny

II. oddělení nalezneme v přízemí základní školy. Okna třídy jsou situovaná směrem do zahrady. Třída je vybavena barevným nábytkem, který je umístěn podél zdi a třídě vzniká velký prostor na hraní. Ve třídě je umístěna televize. Ve třídě jsou relaxační vaky a dva koberce. Třída je vyzdobena ještě vánoční výzdobou.

6.2.2 Pozorování

Pozorování chlapce probíhalo v II. oddělení školní družiny a při ranní družině v třídě I. oddělení. Pozorování chlapce proběhlo v lednu 2020. II. oddělení školní družiny jsem navštívila celkem třikrát.

14.1. 2020

15.1. 2020

16.1. 2020

Chlapec navštěvuje i ranní družinu. V ranní družině není žádný asistent pedagoga a potkávají se zde děti různého věku. Chlapce do ŠD dovedla matka nebo bratr. Chlapec v ranní družině byl vždy poblíž vychovatelce a ta s ním ochotně hrála stolní hry, dle přání chlapce. Jeho oblíbená hra byla Cink. V 11 hodin po vyučování dovedla třídní učitelka děti do družiny.

Následoval oběd. Chlapec v doprovodu asistentky pedagoga, odcházel do školní jídelny dříve, než děti z oddělení. Z důvodu, že měl problém zařadit se do řady na obědě – vždy chtěl být první. Všimla jsem, že chlapec na obědě vždy donesl pití paní asistentce. Jeho způsob stravovacích návyků se zdál v pořádku. Do jídelny neustále docházely děti. Chlapce to vyrušovalo. Neustále se otáčel a vykřikoval. Po obědě byl odpolední klid. Děti měly nachystanou omalovánku a kdo chtěl mohl vymalovávat při pohádce v televizi. Následovala hodina v tělocvičně pod vedením paní asistentky, která měla nachystané pohybové hry. Oblíbená byla hra na molekuly. Docela se zapojoval a zdálo se, že byl spokojený. Když se oznámil konec nastal problém. Chlapec chtěl pokračovat. Pokračování, ale nebylo možné v tělocvičně byl přesně daný rozvrh. Následovala volná hra ve třídě. Chlapec se stále dožadoval pokračování v tělocvičně. Asistentka odvedla pozornost tím, že mu nabídla, že si s ním zahraje jeho oblíbenou hru cink. Chlapec souhlasil. Jeho chování při hře bylo přehnané. Velkou silou bouchal do stolu a vykřikoval, cituji: *Já to vyhraju, já to vyhraju, já to musím vyhrát a ty to neumíš*. Všimla jsem si, že asistentce tykal. Ta to, ale přešla.

6.2.3 Rozhovor

Rozhovor s vychovatelkou

Informátor: Jaké máte pedagogické vzdělání?

Vychovatelka: *Já jsem studovala Střední pedagogickou školu v Přerově – obor Vychovatelství.*

Informátor: Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?

Vychovatelka: *Na tuto pozici jsem nastupovala 25.8. 1975. Jsem tady tedy 45 let. Vystřídalo se tu vedení a dalo by se říct, že i část pedagogického sboru.*

Informátor: Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?

Vychovatelka: *Při práci s dítětem se snažím dodržovat pedagogické zásady, především zásadu dobrovolnosti a přiměřenosti.*

Informátor: Jak Vám pomáhá asistentka pedagoga?

Vychovatelka: *Asistentka pedagoga je sdílenou asistentkou pro další dvě děti. Kromě toho máme v oddělení další tři děti, které by vyžadovaly asistenta pedagoga. Přítomnost asistenta ve školní družině je nezbytná, žáci vyžadují neustálou pozornost a pomoc při činnostech.*

Asistentka zajišťuje především individuální přístup a pomoc chlapci ve všech oblastech, a to hlavně při tvoření, vyrábění a pohybových aktivitách.

Informátor: Jak se žák chová ve školní družině?

Vychovatelka: *Chování chlapce je nevyzpytatelné a nedá se předpokládat, jak bude reagovat. Neustále ničí hračky, neočekávaně napadá spolužáky, odmítá spolupracovat, vyžaduje neustálé odměňování za jakoukoliv činnost. Projevuje se záchvaty vzteku až zuřivosti vůči dětem, mně i asistenci pedagoga. Často mluví sprostě. Spolupracuje pouze pokud se sám rozhodne. Práci, ale často nedokončí. Na druhou stranu má dny, kdy je milý, snaží se v rámci svých možností vyhovět.*

Informátor: Jaká je spolupráce s rodinou?

Vychovatelka: *Spolupráce s matkou je dobrá. Zajišťuje ji především asistentka pedagoga, které denně informuje matku o chování jak ve škole, tak ve školní družině.*

Rozhovor s asistentkou

Informátor: Jaké máte pedagogické vzdělání?

Asistentka pedagoga: *Já jsem si udělala kurz asistenta pedagoga. Jinak mám střední školu s maturitou nepedagogického směru.*

Informátor: Setkala jste s i jiným druhem postižení, než má žák, kterému děláte asistenta pedagoga?

Asistentka pedagoga: *Ano setkala. V rodině máme člena s dětskou mozkovou obrnou. A také pracuji s dalšími žáky v této třídě, kteří mají jiný druh postižení.*

Informátor: Jak dlouho pracujete jako asistenta pedagoga?

Asistentka pedagoga: *Jako asistent pedagoga pracuji jeden rok. Tedy od září 2019.*

Informátor: Jak se žák chová ve školní družině?

Asistentka pedagoga: *Je to chlapec, který má ADHD. Spolupráce s ním je složitější. Vzhledem k jeho agresivitě, kterou má vůči spolužákům jsou dny, kdy spolupracuje velice pěkně a zase naopak. Od září do ledna mu byl podáván ritalin. Teď je bez medikace. Řekla bych, že v jeho chování nevidím rozdíl.*

Informátor: Jaká je spolupráce s rodinou?

Asistentka: Jeho matka má zájem a velmi často ji informuji o chování chlapce. Komunikace s ní je dobrá.

6.3 Případová studie č.3

6.3.1 Vlastní případová studie

Osobní údaje

Jméno: P

Pohlaví: Chlapec

Věk: 8let

Diagnóza: hyperkinetická porucha syndrom ADHD, Aspergerův syndrom

Rodinná anamnéza:

Chlapec žije v úplné rodině. Je prvorozený a nemá žádné sourozence. Matka má vysokoškolské vzdělání a pracuje v oblasti marketingu. Otec má středoškolské vzdělání s maturitou.

Osobní anamnéza:

Chlapec byl plánované a vytoužené dítě. V kolektivu spíše neoblíbený. Časté problémy chování, agresivita, problém se zvládnutím emocí. Výkyvy nálad.

Hrubá motorika:

Přesné, cílené pohyby, avšak prováděné s nechtutí. V tělocviku chlapec bere na vědomí pouze vybíjenou a florbal ostatní činnosti bojkotuje.

Jemná motorika:

Vyhýbá se manipulaci s malými předměty, je pravák, píše nerad.

Komunikace:

Omezenější, menší slovní zásoba v tématech, které jsou mimo jeho okruh zájmu.

Vnímání:

Dostí citlivý.

Pozornost:

Je převážně kolísavá, většinou krátkodobá, je snadněji unavitelný.

Myšlení:

Rychleji něco dělá, než přemýšlí

Emoce:

Jsou přehnané, hlavně emoce nadšení, radosti a zlosti.

Socializace:

Problém zařadit se do nového kolektivu a taky kolektivu starších dětí.

Zájmy:

Počítač, prohlížení knih a časopisu s tematikou vesmíru, dopravy, techniky a vědy.

Školní anamnéza:

Odklad školní docházky. Asistent pedagoga (ve škole i ve školní družině) podpůrná opatření 3. stupeň, je vzděláván s vypracovaným IVP. MŠ navštěvoval v jiném městě, než ZŠ – ze začátku problém zařadit se do nového kolektivu

Zdravotní anamnéza:

Hyperkinetický syndrom ADHD, Aspergerův syndrom

Popis oddělení školní družiny

I. oddělení nalezneme v přízemí základní školy. Okna třídy jsou situovaná směrem do obce. Třída je vybavena nábytkem. Uspořádání stolů vytváří kruh. Žáci při činnostech u stolu na se vidí, a to jim dopřává volnost komunikace. V třídě je velmi příjemná atmosféra, kterou vytváří především paní vychovatelka a paní asistentka.

6.3.2 Pozorování

Pozorování chlapce probíhalo v březnu 2020. III. oddělení školní družiny jsem navštívila celkem dvakrát.

5.3. 2020

6.3. 2020

6.3.3 Rozhovor

Rozhovor s vychovatelkou

Informátor: Jaké máte pedagogické vzdělání?

Vychovatelka: Střední školu sociální s maturitou, obor výchovná a humanitární činnost a pětileté magisterské studium poradenské speciální pedagogiky.

Informátor: Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?

Vychovatelka: Od roku 2013.

Informátor: Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?

Vychovatelka: *Při práci s dětmi se specifickými potřebami pracuji zcela individuálně. Snažím se v nich hledat to nejlepší, co dokážou. Zároveň mě baví překonávat vlastní limity v mé práci a vytvářet stále nové a nové příležitosti, proč je baví navštěvovat mé oddělení školní družiny. Snažím se kompletně rozvíjet osobnost každého žáka, využívat veškeré pedagogické zásady, informovat ostatní žáky ve třídě o tom, proč pro každého platí trošku jinak upravená pravidla.*

Informátor: Jak Vám pomáhá asistentka pedagoga?

Vychovatelka: *Asistentka pedagoga se chlapci věnuje maximálně, ale vzhledem k tomu, že spolu tráví i celé dopoledne ve třídě zcela řízenou činností, chlapec je rád, když si odpoledne může odpočinout a být chvíli sám a bez aktivity. Asistentka se zatím věnuje ostatním dětem, pomáhá mi chystat výtvarné náměty, spolupracujeme v přípravě výzdoby, nebo besídek a dalších školních akcí. Jsem moc ráda, že fungujeme jako zcela rovné kolegyně a je úplně jedno, jestli jsem pro chlapce "asistentka" na chvíli já a ona paní vychovatelka k dětem, nebo obráceně. Neměnila bych a děkuji panu řediteli za to, že je to u nás takto umožněno.*

Informátor: Jak se žák chová ve školní družině?

Vychovatelka: *Při jakékoliv změně či nečekané situaci se žák projevuje konfliktně, provokujícím, troufám si říct, že "zkouší", kam až může zajít. Při řízené činnosti bývá nepozorný, neklidný, nesoustředěný, i u činnosti, která ho baví a zajímá vydrží jen krátký časový úsek. Vyhledává především komunikaci o tom, co ho zajímá (počítačové hry, technické problematiky) a stolní hry, v nichž vyhrává (např. šachy) Rád poutá mou pozornost a užívá si, když si hrajeme pouze spolu. Ostatní spolužáky spíše ignoruje, maximálně je rád poučuje.*

Informátor: Jaká je spolupráce s rodinou?

Vychovatelka: *Spolupráce s maminkou je nadstandartní. Dojde-li k nějaké nečekané události a chlapec vykoná něco agresivního, ať už ve vztahu k dětem, nebo dospělým autoritám, ihned vše s paní asistentkou zapisujeme do výchovného deníku. Tento deník si chlapec nosí v aktovce a rovněž maminka píše doma, pokud se odehraje něco nečekaného. Máme domluveno, že maminka píše i když třeba chlapec v noci špatně spí, nebo je doma nějaká "hádká", abych si dokázala vyvodit, proč je dnes třeba výbušnější, než byl včera a podobně. Maminka volá často i na můj osobní telefon, doptává se, snaží se hledat cesty pozitivní motivace, ale zároveň je zcela strážlivá v tom, že ví, co chlapec dokáže. Snažíme si být vzájemnou oporou a často se chválíme.*

Rozhovor s asistentkou

Informátor: Jaké máte pedagogické vzdělání?

Asistentka pedagoga: *Mám střední pedagogickou školu ukončenou maturitní zkouškou, dále pokračuji ve studiu speciální pedagogiky na Univerzitě Palackého kombinovanou formou.*

Informátor: Setkala jste s i jiným druhem postižení, než má žák, kterému děláte asistenta pedagoga?

Asistentka pedagoga: *Ano, setkala, během svých praxí při studiu střední i vysoké školy jsem nahlédla do velkého množství stacionářů i mateřských škol speciálních, kde jsem se setkala s klienty s různým handicapem.*

Informátor: Jak dlouho pracujete jako asistenta pedagoga?

Asistentka pedagoga: *Na naši školu jsem nastoupila v září 2017, po čtvrt roce jsem však vycestovala do zahraničí za velmi dobrou pracovní příležitostí. Souvisle asistenta dělám až od září 2018.*

Informátor: Jak se žák chová ve školní družině?

Asistentka pedagoga: *Mám chlapce velmi ráda, podle mě se chová tak dobře, jak jen dokáže. Nebudu zastírat, že jsem při práci s ním po osmi hodinách velmi unavená, že jsem vysílená, když si na něj neustále stěžují spolužáci, když ho má pořád na chodbě někdo tendence hodnotit ... Na druhou stranu, je naší povinností brát tyto děti takové, jaké jsou. Ukazují nám, že nic na světě není černobílé. Můžu tedy upřímně říct, že se chlapec chová v družině tak, abychom s ním my všichni kolem něj rostli. Jsou dny, kdy nevznikne jediný konflikt a dny, kdy z pláče a křiku nevyjde. Vždy se snažím vidět dál, než jen pohlížet na to "oficiální jádro konfliktu". Ptám se*

sama sebe, jestli ho nemohlo vytočit už něco dříve o přestávce, jestli bylo včera večer doma všechno v pořádku, jestli se dobře vyspal a podobně. Jsem si jistá, že i samotný chlapec chodí do družiny rád a je rád v našem oddělení, že se tu cítí bezpečně.

Informátor: Jaká je spolupráce s rodinou?

Asistentka pedagoga: *Komunikujeme s maminkou a paní učitelkou formou deníku, kam píšu zápisy o každodenním chování chlapce. Maminka tam odpovídá, či píše zase zápisy, co se děje doma. Osobně se samozřejmě také bavíme, ráno a odpoledne při předávání chlapce, ale většinou je na blízku, a tak volíme jen rychlé zprávy a převážně pochvaly a kladnou motivaci.*

Popis oddělení školní družiny

I. oddělení nalezneme v přízemí základní školy. Okna třídy jsou situovaná směrem do obce. Třída je vybavena nábytkem. Uspořádání stolů vytváří kruh. Žáci při činnostech u stolu na se vidí, a to jim dopřává volnost komunikace. V třídě je velmi příjemná atmosféra, kterou vytváří především paní vychovatelka a paní asistentka.

Závěr

Práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a praktickou. Teoretická část je tvořena třemi kapitolami. První z nich pojednává o ADHD. Druhá kapitola o vývoji dítěte školního věku a třetí je zaměřená na školní družinu.

Zpracování praktické části má charakter kvalitativního výzkumu. Je realizována pomocí pozorování, rozhovorů, primární analýzou dokumentů a studiem odborné literatury.

Cílem praktické části zmapování specifík chování u dětí s ADHD ve školní družině v nejmenované základní škole.

Za parciální cíl jsem si dala vypracování tří případových studií dětí školního věku. Prostřednictvím rozhovorů s vychovatelkami, asistenty pedagoga a dětí jsou získána data, která jsou zpracována v praktické části.

Analýzou výsledků, je zjištěno, že přístup pedagogických pracovníků k dětem s ADHD ve školní družině je na dobré úrovni. Z rozhovorů s vychovateli vyplývá, že o této problematice mají přehled a že specifika chování dětí jsou různá.

Bylo pro mě zajímavé zmapovat situaci, jaké žáky je školní družina schopna zabezpečit. Do budoucna bych ráda pokračovala na téma, jak těmto dětem zajistit, co největší možný rozvoj. Zjistit jaké materiální i osobní podmínky by vychovatelky potřebovaly. Také by mě moc zajímalo a chtěla bych do hloubky prostudovat kolik takových žáků mají družiny v olomouckém kraji.

Seznam literatury

DRTÍLKOVÁ, Ivana a Omar ŠERÝ. *Hyperkinetická porucha: ADHD*. Praha: Galén, c2007. ISBN 978-80-7262-419-5.

KROUPOVÁ, Kateřina. *Slovník speciálněpedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5264-8.

MUNDEN, Alison a Jon ARCELUS. *Poruchy pozornosti a hyperaktivita: přehled současných poznatků a přístupů pro rodiče a odborníky*. Vyd. 3. Přeložil Dagmar TOMKOVÁ. Praha: Portál, 2008. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 978-80-7367-430-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007. ISBN isbn978-80-7367-268-3.

BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN isbn978-80-247-4248-9.

PACLT, Ivo. *Hyperkinetická porucha a poruchy chování*. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1426-4.

ŽÁČKOVÁ, Hana a Drahomíra JUCOVIČOVÁ. *Relaxace nejen pro děti s LMD*. 2. vyd. Praha: D & H, 2003. ISBN 80-239-4466-5.

TRAIN, Alan. *Specifické poruchy chování a pozornosti: jak jednat s velmi neklidnými dětmi*. Praha: Portál, 1997. Speciální pedagogika (Portál). ISBN 80-7178-1312.

MACEK, Milan. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. V Praze: NIDM, 2007. ISBN 978-80-86784-03-8.

THOMPSON, Alison M. *Mé dítě má ADHD: jak s ním přežít*. Přeložil Monika KITTOVÁ. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1316-1.

ČERNÁ, Marie. *Lehké mozkové dysfunkce*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-880-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024713624.

VÁGNEROVÁ, Marie a Ludmila VALENTOVÁ. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-384-7.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka, Ivana BINAROVÁ, Kamila HOLÁSKOVÁ, Alena

PETROVÁ, Irena PLEVOVÁ a Michaela PUGNEROVÁ. *Přehled vývojové psychologie*. 2. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2141-4.

HÁJEK, Bedřich. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-268-3.

Internetové zdroje

DOHNALOVÁ, Markéta. Prof. Pavel Mohr: Nepocházejte panice, když se objeví ADHD. *Atypmagazin.cz* [online]. Praha: ATYP magazín, 2017, 28.12.2017 [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: https://atypmagazin.cz/prof-pavel-mohr-nepochazejte-panice-kdyz-se-objevi-adhd/?fbclid=IwAR14dNaZ70UyfWavEbRH9dhLeD11R2BmkW3d6pgNS3WnKI_qOxJM-KvYT1g

PETERKOVÁ, Michaela. Dětské relaxační hry: Zábavné relaxační hry proti dětským trápením a potížím. *Dětské relaxační hry: Zábavné relaxační hry proti dětským trápením a potížím* [online]. 2014 [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <http://www.relaxace.psychoweb.cz/relaxace-uvod/detske-relaxacni-hry>

Seznam příloh

Příloha č.1

Otázky ke strukturovanému rozhovoru s vychovatelkou

1. Jaké máte pedagogické vzdělání?
2. Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?
3. Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?
4. Jak se žák chová ve školní družině?
5. Jaká je spolupráce s rodinou?

Odpovědi na otázky

Vychovatelka

Otázka č.1:

Vystudovala jsem na pedagogické fakultě v Olomouci obor Učitelství sociálních a zdravotních předmětů pro střední odborné školy.

Otázka č.2:

Ve školní družině pracuji třetím rokem.

Otázka č.3:

Při práci s touto dívkou dodržuji hlavní zásady. Hlavně se jí snažím motivovat k činnostem, které ve školní družině nabízím. Snažím se, aby poznala úspěch. Každý den pracuji na tom, aby dívka byla začleněná do kolektivu ostatních dětí. Hrajeme společné hry, kde figuruji i já, to má ráda a většinou nemá problém se do hry přidat. Kdybych měla popsat chování dívky ve školní družině, tak je to tak, že dívka je neklidná a často dělá zbytečné pohyby. Je vysoce kontaktní až mazlivá– denně mě objímá a vyžaduje přímý kontakt. Snažím se to eliminovat, je to už žákyně čtvrté třídy a po pravdě mi to ani není, tak příjemné. Dívka je někdy hádavá a vztahovačná. Umí se urazit a stáhnout se do sebe. Dívka, ale umí být i milá a ráda pomůže. V případě, že má blbou náladu probřečí i celý den.

Otázka č.4

Když dívka chce je moc šikovná. Kdybych měla popsat chování dívky ve školní družině, tak je to tak, že dívka je neklidná a často dělá zbytečné pohyby. Je vysoce kontaktní až mazlivá – denně mě objímá a vyžaduje přímý kontakt. Snažím se to eliminovat, je to už žákyně čtvrté třídy a po pravdě mi to ani není, tak příjemné. Dívka je někdy hádavá a vztahovačná. Umí se urazit a stáhnout se do sebe. Dívka, ale umí být i milá a ráda pomůže. V případě, že má blbou náladu probrečí i celý den.

Otázka č.5

Spolupráce s rodiči bezproblémová.

Příloha č.2

Otázky ke strukturovanému rozhovoru s vychovatelkou

1. Jaké máte pedagogické vzdělání?
2. Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?
3. Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?
4. Jak se žák chová ve školní družině?
5. Jak Vám pomáhá asistentka pedagoga?
6. Jaká je spolupráce s rodinou?

Odpovědi na otázky

Vychovatelka

Otázka č.1

Já jsem studovala Střední pedagogickou školu v Přerově – obor Vychovatelství.

Otázka č.2

Na tuto pozici jsem nastupovala 25.8. 1975. Jsem tady tedy 45 let. Vystřídal se tu vedení a dalo by se říct, že i část pedagogického sboru.

Otázka č.3

Při práci s dítětem se snažím dodržovat pedagogické zásady, především zásadu dobrovolnosti a přiměřenosti.

Otázka č.4

Asistentka pedagoga je sdílenou asistentkou pro další dvě děti. Kromě toho máme v oddělení další tři děti, které by vyžadovaly asistenta pedagoga. Přítomnost asistenta ve školní družině je nezbytná, žáci vyžadují neustálou pozornost a pomoc při činnostech. Asistentka zajišťuje především individuální přístup a pomoc chlapci ve všech oblastech, a to hlavně při tvoreni, vyrábění a pohybových aktivitách.

Otázka č.5

Chování chlapce je nevyzpytatelné a nedá se předpokládat, jak bude reagovat. Neustále ničí hračky, neočekávaně napadá spolužáky, odmítá spolupracovat, vyžaduje neustálé odměňování za jakoukoliv činnost. Projevuje se záchvaty vzteku až zuřivosti vůči dětem, mně i asistenci pedagoga. Často mluví sprostě. Spolupracuje pouze pokud se sám rozhodne. Práci, ale často nedokončí. Na druhou stranu má dny, kdy je milý, snaží se v rámci svých možností vyhovět.

Vzhledem k nepředvídatelnosti reakcí na cokoli, vyžaduje neustálou přítomnost asistenta pedagoga. Bývá často unavený a kolem jedné hodiny odpoledne ztrácí pozornost a ochotu cokoli dělat, což se projevuje ve zhoršeném chování.

Otázka č.6

Spolupráce s matkou je dobrá. Zajišťuje ji především asistentka pedagoga, které denně informuje matku o chování jak ve škole, tak ve školní družině.

Otázky ke strukturovanému rozhovoru s asistentkou pedagoga

1. Jaké máte pedagogické vzdělání?
2. Setkala jste s i jiným druhem postižení, než má žák, kterému děláte asistenta pedagoga?
3. Jak dlouho pracujete jako asistenta pedagoga?
4. Jak se žák chová ve školní družině?
5. Jaká je spolupráce s rodinou?

Odpovědi na otázky

Asistentka

Otázka č.1

Já jsem si udělala kurz asistenta pedagoga. Jinak mám střední školu s maturitou nepedagogického směru.

Otázka č.2

Ano setkala. V rodině máme člena s dětskou mozkovou obrnou. A také pracuji s dalšími žáky v této třídě, kteří mají jiný druh postižení.

Otázka č.3

Jako asistent pedagoga pracuji jeden rok. Tedy od září 2019.

Otázka č.4

Je to chlapec, který má ADHD. Spolupráce s ním je složitější. Vzhledem k jeho agresivitě, kterou má vůči spolužákům jsou dny, kdy spolupracuje velice pěkně a zase naopak. Od září do ledna mu byl podáván ritalin. Teď je bez medikace. Řekla bych, že v jeho chování nevidím rozdíl.

Otázka č.5

Jeho matka má zájem a velmi často ji informuji o chování chlapce. Komunikace s ní je dobrá.

Příloha č.3

Otázky ke strukturovanému rozhovoru s vychovatelkou

1. Jaké máte pedagogické vzdělání?
2. Jak dlouho pracujete jako vychovatelka ve školní družině?
3. Jaké zásady dodržujete při práci s tímto žákem?
4. Jak se žák chová ve školní družině?
5. Jak Vám pomáhá asistentka pedagoga?
6. Jaká je spolupráce s rodinou?

Odpovědi na otázky

Vychovatelka

Otázka č.1

Střední školu sociální s maturitou, obor výchovná a humanitární činnost a pětileté magisterské studium poradenské speciální pedagogiky.

Otázka č.2

Od roku 2013.

Otázka č.3

Při práci s dětmi se specifickými potřebami pracuji zcela individuálně. Snažím se v nich hledat to nejlepší, co dokážou. Zároveň mě baví překonávat vlastní limity v mé práci a vytvářet stále nové a nové příležitosti, proč je baví navštěvovat mé oddělení školní družiny. Snažím se kompletně rozvíjet osobnost každého žáka, využívat veškeré pedagogické zásady, informovat ostatní žáky ve třídě o tom, proč pro každého platí trošku jinak upravená pravidla.

Otázka č.4

Při jakékoliv změně či nečekané situaci se žák projevuje konfliktně, provokujícím, troufám si říct, že "zkouší", kam až může zajít. Při řízené činnosti bývá nepozorný, neklidný, nesoustředěný, i u činnosti, která ho baví a zajímá vydrží jen krátký časový úsek. Vyhledává především komunikaci o tom, co ho zajímá (počítačové hry, technické problematiky) a stolní

hry, v nichž vyhrává (např. šachy) Rád poutá mou pozornost a užívá si, když si hrajeme pouze spolu. Ostatní spolužáky spíše ignoruje, maximálně je rád poučuje.

Otázka č.5

Asistentka pedagoga se chlapci věnuje maximálně, ale vzhledem k tomu, že spolu tráví i celé dopoledne ve třídě zcela řízenou činností, chlapec je rád, když si odpoledne může odpočinout a být chvíli sám a bez aktivity. Asistentka se zatím věnuje ostatním dětem, pomáhá mi chystat výtvarné náměty, spolupracujeme v přípravě výzdoby, nebo besídek a dalších školních akcí. Jsem moc ráda, že fungujeme jako zcela rovné kolegyně a je úplně jedno, jestli jsem pro chlapce "asistentka" na chvíli já a ona paní vychovatelka k dětem, nebo obráceně. Neměnila bych a děkuji panu řediteli za to, že je to u nás takto umožněno.

Otázka č.6

Spolupráce s maminkou je nadstandartní. Dojde-li k nějaké nečekané události a chlapec vykoná něco agresivního, ať už ve vztahu k dětem, nebo dospělým autoritám, ihned vše s paní asistentkou zapisujeme do výchovného deníku. Tento deník si chlapec nosí v aktovce a rovněž maminka píše doma, pokud se odehraje něco nečekaného. Máme domluveno, že maminka píše i když třeba chlapec v noci špatně spí, nebo je doma nějaká "hádká", abych si dokázala vyvodit, proč je dnes třeba výbušnější, než byl včera a podobně. Maminka volá často i na můj osobní telefon, doptává se, snaží se hledat cesty pozitivní motivace, ale zároveň je zcela střízlivá v tom, že ví, co chlapec dokáže. Snažíme si být vzájemnou oporou a často se chválíme.

Otázky ke strukturovanému rozhovoru s asistentkou pedagoga

1. Jaké máte pedagogické vzdělání?
2. Setkala jste s i jiným druhem postižení, než má žák, kterému děláte asistenta pedagoga?
3. Jak dlouho pracujete jako asistenta pedagoga?
4. Jak se žák chová ve školní družině?
5. Jaká je spolupráce s rodinou?

Odpovědi na otázky

Asistentka

Otázka č.1

Mám střední pedagogickou školu ukončenou maturitní zkouškou, dále pokračuji ve studiu speciální pedagogiky na Univerzitě Palackého kombinovanou formou.

Otázka č.2

Ano, setkala, během svých praxí při studiu střední i vysoké školy jsem nahlédla do velkého množství stacionářů i mateřských škol speciálních, kde jsem se setkala s klienty s různým handicapem.

Otázka č.3

Na naši školu jsem nastoupila v září 2017, po čtvrt roce jsem však vycestovala do zahraničí za velmi dobrou pracovní příležitostí. Souvisle asistenta dělám až od září 2018.

Otázka č.4

Mám chlapce velmi ráda, podle mě se chová tak dobře, jak jen dokáže. Nebudu zastírat, že jsem při práci s ním po osmi hodinách velmi unavená, že jsem vysílená, když si na něj neustále stěžují spolužáci, když ho má pořád na chodbě někdo tendence hodnotit ... Na druhou stranu, je naší povinností brát tyto děti takové, jaké jsou. Ukazují nám, že nic na světě není černobílé. Můžu tedy upřímně říct, že se chlapec chová v družině tak, abychom s ním my všichni kolem něj rostli. Jsou dny, kdy nevznikne jediný konflikt a dny, kdy z pláče a křiku nevyjde. Vždy se snažím vidět dál, než jen pohlížet na to "oficiální jádro konfliktu". Ptám se sama sebe, jestli ho nemohlo vytočit už něco dříve o přestávce, jestli bylo včera večer doma všechno v pořádku, jestli se dobře vyspal a podobně. Jsem si jistá, že i samotný chlapec chodí do družiny rád a je rád v našem oddělení, že se tu cítí bezpečně.

Otázka č.5

Komunikujeme s maminkou a paní učitelkou formou deníku, kam píšu zápisy o každodenním chování chlapce. Maminka tam odpovídá, či píše zase zápisy, co se děje doma. Osobně se samozřejmě také bavíme, ráno a odpoledne při předávání chlapce, ale většinou je na blízku, a tak volíme jen rychlé zprávy a převážně pochvaly a kladnou motivaci.

Anotace